

Magyar hőseink örök dicsősége:

Nándorfehérvár, 1456

A nándorfehérvári diadalt megörökítő dombormű a Hősök terén lévő Hunyadi-szobor alatt

Nándorfehérvár magyar hősének, Hunyadi Jánosnak és vitéz seregének dicsőséges győzelmét ünnepelte 560 esztendővel ezelőtt, 1456-ban egész Magyarország és a korabeli Európa. Erre emlékeztet napjainkban is mindenkit a keresztény világban a déli harangszó.

A szultán világhódító serege 1456. július 4-én vette ostrom alá Nándorfehérvárt. A magyar vitézek Szilágyi Mihály vezetésével védték a magyar várat a több mint tízszeres túlerőben lévő ostromlók ellen. Hunyadi János csapatai és a magyar naszádosok július 14-én sikerrel szálltak szembe a dunai török hajózárral: sikerült felgyújtaniuk a jelentős számbeli és haditechnikai fölényben lévő (vasláncokkal összekötött) török hajókat. Hunyadi magyar serege ekként csatla-

kozott a Szilágyi Mihály vezette várvédőkhöz. Július 21-én hatalmas támadást indított a kor legkiválóbb ágyúival és tüzérségével rendelkező szultáni haderő, ám ezt sikerrel verték vissza a magyar vitézek. Július 22-én a várvédők megsegítésére összegyűlt (nagy részt pásztorokból és parasztokból álló) magyar keresztiesek harcba bocsátkoztak az ostromló török erőkkel: Hunyadi János azonnal meglátta az ebben rejlő lehetőséget, és rohamra vezette a páncélos lovas vitézeit. Hunyadi kitört a várból, haderejével lerohanta a támadásra nem számító ellenség ágyúállásait, és a frissiben elfoglalt török ágyúk tüzerejét is felhasználva legyőzte az ostromló török sereget. A szultáni testőrség sem tudta visszafoglalni az ágyúállásokat. A csatában egy magyar íjász

nyila combon találta a szultánt, és ő eszméletét veszítette. A török sereg megfutott Nándorfehérvár alól. Hunyadi János diadala teljes volt: a korabeli Európa csodálattal adózott a magyar vitézség előtt!

Európa XV. századi keresztény világának legdicsőségesebb hőse volt a magyar Hunyadi János: 560 esztendővel ezelőtt csodával határos módon sikerült a szultán által vezetett haderővel szemben megvédenie Nándorfehérvárt.

Ez a magyar dicsőség annak fényében külön is kiemelendő, hogy három esztendővel korábban, 1453-ban a világhódító török sereg elfoglalta a 11 évszázadon át folyamatosan épített és ezáltal remekül megerősített falakkal rendelkező Konstantinápolyt, a Keletrómai Birodalom fővárosát, ami a középkori görög államiság végét jelentette.

A hódító ezután Magyarországot vette célba: Nándorfehérvár hős magyar védői 1456-ban nemcsak a hazát védték meg, hanem egész Európát!

Hunyadi János évtizedeken át rendíthetetlen elszántsággal és hadművészeti tudással küzdött a haza védelméért. Sőt, az egész keresztény világ fennmaradásáért, és ebbe természetesen beleértendő a XV. századi Görögország is. Érdeemes e század magyar honvédő harcait a korabeli és a korábbi évszázadok történeti összefüggéseinek tükrében is értelmezni, mert a kereszténység megvédelem érdekében Magyarország olyan kiemelkedő teljesítményt fejtett ki, amely a korabeli Európában köztudott és igen elismert volt.

I. A „Peloponnészosz félsziget védelmére” épített „görögországi fal” (1418)

A középkori magyar–görög kapcsolatok vonatkozásában érdemes megemlíteni, hogy a török hódítás korában létezett egy „görögországi fal” a „Peloponnészosz félsziget védelmére”, erről egy 1418-ban kelt oklevél is megemlékezik. „1418. augusztus 27. Genf. V. Márton pápa búcsút engedélyez a törökök ellen a görögországi fal védelmében két évig harcolók vagy a fal építéséhez hozzájárulók, valamint a Szentföldre zarándokolók számára. [...] A Peloponnészosz félsziget védelmére Korinthosznál épült hatmér-

földes fal.” (1) (A Peloponnészosz Görögország legdélibb félszigete: a szárazfölddel a korinthoszi földszoros köti össze.)

A fenti levél kapcsán indokolt e korszak görög–magyar adalékaira is utalni. „VII. Ince pápa Manuel Paleologus görög császárhoz” 1405. március 25-én írott levelében azt fogalmazta meg, hogy „válasszon ki egy-négy vagy több katolikus főpapot, prelátust, hittudományi mestert vagy másokat, akik önként vállalkoznak, hogy Jeruzsálem, Szicília, Nápoly, Magyarország, Dalmácia, Szlavónia, Szerbia, Valachia, Lodoméria, Bulgária, Rácország, Bosznia királyságaiban és a római birodalom részeiben a támadással fenyegető tatárok és más hitetlenek ellen... hirdessék, buzdítva mindenkit az adakozásra. [...] Mindazoknak, akik vele vagy haderejével személyesen az ellenség ellen vonulnak vagy maguk helyett mást küldenek, teljes bűnbocsánatot biztosít”. (2) E szövegből fontos külön is kiemelni, hogy a pápa is „római birodalom” névvel illeti a korabeli görög császárságot.

Kapitánffy István jelentős megállapításai az alábbiak: a „baszileiosz” volt a bizánci uralkodók hivatalos címe. 629-től „imperator” (császár), majd 812-től „imperator ton Rhomaion” (a római császára) volt a megnevezésük. A bizánci kancellária „sohasem ismerte el egyetlen idegen uralkodó jogigényét sem a római császári címre, s következetesen elutasították, hogy idegen udvarok a bizánci uralkodót görög vagy konstantinápolyi császárnak címezzék”. (3) Ez az ókori hagyományból fakadó középkori hatalmi és politikai szempontú álláspont volt, amely jól mutatja a korabeli Konstantinápoly történelmi gyökerű öntudatát, küldetésstudatát.

Nyugat-Európa nem nyújtott katonai segítséget Konstantinápolynak, és ez a közömbösség vezetett ahhoz, hogy a török hadsereg 1453-ban elfoglalta a várost. Magyarország volt az egyetlen, amely évszázadokon át folyamatosan diplomáciai és katonai segítséget nyújtott a görögöknek: 1176-ban került sor először közös görög–magyar hadsereg létrehozására a török hódítás ellen. A Pallas Nagylexikon ezt rögzítette a „Leusták” címszó alatt: „Leusták (Leustachius, Eustachius), erdélyi vajda volt III. Béla (1173–1196) idejében”, és 1176-ban „Ombod bánnal együtt ő vezette Kis-Ázsiába azt a magyar sere-

Hunyadi János szobra Esztergomban
(a bazilika főbejáratától jobbra)

get, melyet III. Béla a törökök ellen Manuel görög császár segítségére küldött, hogy az ikoniumi szultánt, II. Kilids Arszlánt” legyőzze. A szultán „Myriokephalonnál hadait szétverte” a görög–magyar egyesített sereget, és a görög császár „maga is csak bajosan menekülhetett” meg. E „hadjáratban Leustákon kívül kitűntek Lob és Tamás erdélyi vitézek is, kik ezért Doboka vármegyében jószágot kaptak a királytól”.

Bánlaky József *A magyar nemzet hadtörténelme* című könyvében pedig így írt a már említett myriokephaloni csatáról: III. Béla magyar király „1176-ban Ombód horvátországi bán és Leusták erdélyi vajda alatt egy magyar hadat bocsátott a görög császár rendelkezésére, aki azt Kisásziában a törökök elleni harcban használta fel”; ám „a Taurus egyik szorosában Myriokephalonnál a törökök meglepték Mánuel hadát és azt teljesen szétver-

ték”. „Ez alkalommal Mánuel maga is megsebesült, pajzsába 30 nyíl fúródott, de azért mégis keresztülvágta magát. Megszabadulását leginkább két erdélyi magyar vitéznek, Lobnak és Tamásnak köszönhetette, akik jelentékeny jutalomban részesültek kiváló magatartásukért.” (4)

A myriokephaloni csata a magyar–görög nemzetbarátság alapvető hadtörténeti emléke. Évtizedekkel később, az 1259. év szeptemberében sorra kerülő pelagóniai csatában is egy egyesült görög–magyar sereg szállt szembe az epiruszi–frank csapatokkal: e győztes csata utáni hadi helyzet ahhoz vezetett, hogy 1261-ben VIII. (Palaiologosz) Mikhaél visszafoglalta Konstantinápolyt is, és ekkortól 1453-ig a Palaiologosz-dinasztia köréből kerültek ki a görög császárok. A fenti, 1418-ból való adat arra vonatkozóan, hogy egy „görögországi fal” szolgált a „Peloponnészosz félsziget védelmére” azért is jelentős, mert Zsigmond magyar királyként mindent megtett azért, hogy az egységes európai fellépés jegyében megvalósuljon a keresztény katonai összefogás a görög császárság és a görög szertartású kereszténység megvédése érdekében. A veszedelem elhárítása céljából került sor már 1396 szeptemberében a nikápolyi csatára a törökök ellen: az európai lovagsereg vereséget szenvedett, Ilsvai Leusták nádor is fogságba esett. Luxemburgi Zsigmond magyar király hajón Konstantinápolyba menekült, és az ottani tartózkodása alatt II. Manuel bizánci görög császárral számos tárgyalást folytatott. (5)

Zsigmond magyar király e görög kapcsolatrendszer jegyében évtizedeken át törekedett a politikai és katonai megoldásra, és ennek számos okirati bizonyítéka is fennmaradt.

Egy 1420. január 17-én kelt levélben a „görög császár Zsigmondhoz tartó követének, Philanthropinonak” a diplomáciai útjáról esik szó, és arról, hogy „Velençe gályákat ajánlott fel a törökök ellen”. (6) A fenti napon született válaszléssel szerint „Velençe a görög császár követének, Démonoianninak adott válaszában elfogadja a javaslatot, hogy ura közvetíteni fog közte és Zsigmond között, ami a pápához küldött görög követ útján történhetnék”. (7)

1424-ben pedig sor került arra a nagy nemzetközi találkozóra Budán, melyen a görög császár is ott volt. Az 1424. évi budai körmeneten Zsig-

mond király és Borbála királyné társaságában részt vett Mánuel Palaiologosz görög császár és az egész diplomáciai kar, valamint a pápai követ, Castiglione Branda bíboros is. (8) „Buda fontos nemzetközi találkozók és politikai döntések színhelye. 1424 nyarán VIII. Palaiologos János bizánci társaságos oszmán-ellenes szövetségkereső európai körútja idején nyolc hetet tölt Budán.” (9)

A fenti korszak viszonyainak megítélése kapcsán érdemes a Pallas Nagylexikon által rögzített adatokra is utalni: „Palaiologos Manuel, (1391-1425) Zsigmond magyar királlyal együtt harcolt Nikápolynál, (1396) I. Bajazid ellen. Fia, VIII. János (1425-1448)... visszaszerezte a Peloponessos nagy részét a frank lovagoktól.” A Pallas Nagylexikon ezt is rögzítette a „János. 10.” címszó alatt: „János VIII.), Palaiologos, bizánci császár (1425-1448), II. Manuel fia. A törökök ellen a nyugati egyházzal való egyesülésben keresett oltalmat. E célból 1437. Olaszországba utazott és jelen volt a IV. Jenő pápa által előbb Ferrarába, később Firenzébe egybehívott zsinaton. A latin és a görög egyház közötti unió tényleg létre jött és 1439. Firenzében ünnepélyesen kihirdettetett; csak hogy János azt a görög papság és saját népének ellenállása miatt nem volt képes végrehajtani.”

Az 1444. évi várnai csatában a görögségért is harcoló dicsőséges Hunyadi János hadvezér fia, Mátyás volt az utolsó, hatalma teljében lévő magyar király, aki a görögök megsegítése céljából diplomáciai tevékenységet folytatott. Jó példa erre, hogy 1489-ben Hunyadi Mátyás király fogadta III. Gergely jeruzsálemi görög pátriárkát: a céljuk az volt, hogy a szírekkel összefogva megtámadják a törököket. Ennek a tárgyalásnak a jelentőségét igazolja, hogy éppen ezen a napon érkezett a magyar király udvarába a peloponnészoszi görög uralkodó, Andreasz Palaiologosz is. (10) Mátyás király 1490-ben hunyt el: tervei nem valósulhattak meg.

II. Hunyadi János értékelése a görög történetírás világában

Dimitriosz Hadzisz személye napjainkban is meghatározó jelentőségű a mai magyarországi görögök körében. Az ő nevéhez fűződik Az új-görög irodalom kistükre (Bp., 1971.) című kötet,

amely különösen fontos és jelentős alkotás a magyar–görög művelődéstörténeti kapcsolatokban. Dimitriosz Hadzisz válogatta a mű tartalmát, ő állította össze a képanyagot, valamint a bevezetőt és az ismertető szöveget is ő írta.

E körben a középkori magyar–görög kapcsolatrendszer jegyében indokolt megemlíteni az alábbi emléket: *Thrénosz a várnai csatáról* címmel található az említett könyvben egy különleges görög alkotás a XV. századból, mely méltán került be a kötetbe Dimitriosz Hadzisz révén. „Két kézirat őrizte meg, közöttük csak néhány eltérés található. Az egyik kézíraton a szerző neve Zotikosz Paraszpondilosz, a másikon – a különben ismeretlen – Jeorgiosz Argiropulosz. Úgy vélik, hogy mindkét kézirat egy közös eredetire megy vissza, amely 1461 előtt keletkezett. [...] Hű fordítása, Pecz Vilmos (1854-1923) egyetemi tanár munkája, 1894-ben jelent meg Budapesten, elemző bevezetés és sok jegyzet kíséretében.” A „várnai csata hiteles szemtanúja írta” le a küzdelem eseményeit: „az illetékes magyar kutatók általános nézete szerint igen értékes történeti forrás”. (1) 1444-ben Várnánál Hunyadi János és magyar serege – közöttük a székely haderő – a törökökkel szemben olyan hatalmas küzdelemben vett részt dicsőséges vitézséggel, hogy a görög **Zótikosz Paraszpondülosz** szerint „[m]inden lélekzet elállott a miatt mi a magyarokkal történt” Hunyadi János vezérlete alatt a csata során. A fenti görög pap korabeli eposza dicsőítette a magyar Hunyadi Jánost, és ez az európai kultúra egyik legszebb különlegessége. A XIV. és XV. század a görög sors történetben már a végveszély századai, hiszen a török előrenyomulás miatt a görög állam- és egyházlét forgott kockán. Az utolsó reményt ekkoriban Hunyadi János jelentette a görögök számára. Zótikosz Paraszpondülosz 465 soros görög eposza csodálatos jelzőkkel illeti Hunyadi Jánost, akit Nagy Konstantinhoz és Nagy Sándorhoz hasonlít. Ez az eposz egy igazi európai művelődéstörténeti kuriózum! A XV. századi görög szerző „magasztaló hangon” írt az 1444. november 10-én zajló várnai csatában harcoló Hunyadi Jánosról: „sárkánynak”, „uralomra méltónak”, „a görögök fejedelmének”, „a kereszténység ügyéért harcolónak” nevezte. Vallásos fogalmakkal jellemezte: „mártírnak a főpapok között”, „apostolnak az

evangelisták között”, „hitet hirdető hírnöknek” tartotta. Nagy Sándor és Nagy Konstantin mellett a „harmadik a fölötte csodálatra méltó János, a fejedelem”, aki „a kereszténység és a görögség védője” volt. E görög nyelvű kézirat szerint Hunyadi János azért harcolt Várnánál, hogy „a görögök nemzetségét egészen megszabadítsa” a törököktől. Zótikosz Paraszpondülosz így írt: „dicsőítem Jánost, a királyt”. Hunyadi János „igazhitű keresztény és Krisztus kegyeltje”, „fölötte csodálatra méltó és nagy hadvezér”, magyar serege vezetésével harcolt Várnánál. E sorok Hunyadi Jánost tulajdonképpen a görög katonaszentek világába emelték, Szent György és Szent Demeter mellé. A XV. század tekintetében Hunyadi János fölbecsülhetetlen érték a korabeli magyar–görög kapcsolatokban.

Muráti Frigyes *Konstantinápolyi kéziratok Konstantinosz Palaiologosz és Hunyadi János korából* című, görög nyelven 1931-ben kiadott könyvének előszavában az athéni Bizánci Társaság főttkára, dr. F. Koukoulesz az alábbiakat rögzítette: Muráti Frigyes „gazdag görög és magyar történelmi forrásokat, továbbá újabb segédanyagokat felhasználva” írta meg művét, és „nagy előszeretettel nyúlt a *Corpus Bonnensis* szerzőihez, különösképpen *Biborbanszületett Konstantinnak a birodalom kormányzásáról (de cerimoniis)* írt művéhez, valamint *Laonikosz Khalkokondülészhez*”. Murátinak, „a magyar és a görög történelem nagyszerű kutatójának és a lélek kitűnő ismerőjének remek elbeszélői stílusban sikerült leírnia a XV. század heroikus küzdelmét, amelynek során a két nép áldozatot nem sajnálva szállt szembe az Európában terjeszkedő, kereszténységet fenyegető” veszedelemmel. Murátinak mint „Bizánc-barát írónak” a magyar hadvezér és államférfi „Hunyadi iránt táplált mérhetetlen csodálatától megindítva sikerült” az általa megfogalmazott „nemes érzelmet átültetni művének” lapjaira, és ez az „alkotás meggyőződésem szerint kitűnő fogadtatásra fog találni úgy Görögországban, mint Magyarországon, továbbá a két nemzet közötti erős kapcsolatként fog szolgálni”. (2) A Trianon utáni filhellén és hungarofil kapcsolatok világából különösen indokolt kiemelni Muráti Frigyes kutatói tevékenységét, e körben hangsúlyozva – a Hunyadiak kora és görög kapcsolatrendszer számos

összefüggése jegyében – a XV. századra vonatkozó magyar–görög kutatások jelentőségét, melyek tekintetében Nándorfehérvár emlékezete igen lényeges. Muráti Frigyes (azaz Phreiderikos Mourate; Barcarozsnyó, 1856 – 1939, Szeged) a magyar–görög műveltségi kapcsolatrendszer egyik legjelentősebb személyisége volt a XX. század első felében. Görögországban napjainkban is számon tartott szerző. *Hen cheirographon tes Konstantinoupoleos: Chronikon tes Epoches Konstantinou Palaiologou kai Ioannou Hounyadou. Phreiderikos Mourate* (3) című könyve abban a vonatkozásában is lényeges, hogy egy olyan, kiváló történelmi könyvsorozatot megjelentető görög kiadó jelentette meg, amelyet 1899-ben Demetriosz Bikelasz/Vikelasz alapított, amint ez a kiadvány címlapjának tetején is olvasható. Demetriosz Bikelasz/Vikelasz (1835–1908) kiváló újjörög költő, író, műfordító volt: a görög szabadságharcról írt egyik műve magyarul is megjelent. (4) Demetriosz Bikelasz/Vikelasz, azaz Bikélasz Dömötör *Lukisz Larasz* című könyve 1892-ben jelent meg Magyarországon, és Chiosz görögségének sorsát dolgozta föl a görög szabadságharc összefüggéseivel egyetemben. Egy pár évvel későbbi újságcikk ezt rögzítette Demetriosz Bikelasz/Vikelasz írói tevékenységéről és a görög szabadságharc egyik nagyszerű vezéralakjáról: „*Bikelos görög író*” jellemzésében „*Kolokotronisz mindig fényes példája marad Görögország nagy nemzeti törekvéseinek, a régi görög szellem feltámasztásának, azoknak az őskori hősöknek, kikhez... külsőleg is oly igen hasonlított vastag nyakán álló nagy fejével, sovány arcán mélyen bennülő, kemény tekintetű tüzes szemével, vállára hulló nagy hajával s fekete bajusz fölött emelkedő merész ívezetű orrával*”. (5) Rendkívül jelentős görög filológus volt, aki a Nemzetközi Olimpiai Bizottság első elnökeként meghatározó szerepet játszott az 1896. évi, első újkori olimpia Athénban sorra kerülő megrendezésében. Az 1908-ban Athénban kiadott görög nyelvű önéletírásában megemlékezett a magyarországi görög rokonairól, akik Vikelasz/Bekellasz/Bekella néven a pesti görög közösség jelentős tagjai voltak. 1814-ben alakult meg a görögök titkos szabadságharcos társasága, a Filiki Eteria: Pest-Budán Bekella Miklós (1760–?) gazdag görög kereskedő volt az, aki szervező

tevékenységet vállalt Magyarországon a görög szabadságharc előkészítésében. A Veria városából származó görög Bekella Miklós (Nikolaosz Bekellasz) 1792-től élt Pesten. 1804 és 1820 között a pesti görög iskola igazgatójaként tevékenykedett. (6) A Petőfi téri görög templom karzatán aranybetűs görög feliratban rögzítették érdemeit a görög egyház tagjai. A pesti görög Bikelasz/Bekella–Takiadzisz–Papademosz/Szerviczky családok rokonsági kapcsolatrendszere a magyar–görög nemzetbarátság értékes eleme. Bekella Miklós leányát, Bekella Erzsébetet a görög Takátsy György vette feleségül: e pesti görög Takiadzisz/Takátsy család kapcsolatban állt Georgiosz Laszanisz (Kozani, 1780 – 1870, Athén) görög szabadságharcossal. Georgiosz Laszanisz személye azért fontos, mert 1820 táján Ypszilanti Sándornak (az egyik legelőkelőbb konstantinápolyi fanarióta család sarjának) a segítőtársa, harcostársa volt. 1828-ban Laszanisz Kelet-Görögország főparancsnoka lett, majd 1836 és 1837 között Görögország gazdasági és honvédelmi minisztere. Athénban halt meg 1870-ben. A fent említett pesti görög házaspár, Takátsy György és Bekella Erzsébet leánya, Takátsy Katalin férje a tokaji görög ifjabb Szerviczky György lett: ez utóbbi házaspár unokái, Szerviczky Gabriella (Sátoraljaújhely, 1883 – 1963, Budapest) és dr. Szerviczky György (Sátoraljaújhely, 1891 – 1947, Budapest) jelentős eredményeket értek el a magyar sportvilágban. A fentebb hivatkozott **Nikolaosz/Laonikosz Khalkokondülész** (Athén, 1420-as évek – 1490) kapcsán azt fontos kiemelni, hogy e bizánci görög történetíró előkelő athéni családból származott: Misztrában 1447-ben Pléthón tanítványaként nyelvészetet és filozófiát tanult. Itáliába kerülve a görög irodalmi tudás terjesztője volt. 1480 táján írta meg az *Apodeixis historiön* (Történeti ábrázolás) című 10 kötetes történeti munkáját. Magyarországot és Erdélyt is megemlíti könyvében: név szerint Hunyadi Jánost és fiát, Mátyás királyt külön is kiemeli. Hunyadi János dicsőséges életútja számos magyar történeti és irodalmi műben megörökítésre került. A magyar–görög nemzetbarátság vonatkozásában e körben érdemes Losonczy Tóth Árpád egy olyan írására utalni, melyben rögzítette, hogy **Tanárky János** (1781–1842) „Drámát írt Hunyadi Jánosról”, és „Plutarchos ókori párhuzamos

Hunyadi János szobra a Hősök terén

életrajzainak magyar átültetése” is az ő nevéhez kötődik. Tanárky János kéziratos *Hunyadi János a szendrői várban* című 4 felvonásos eredeti vítézi játékát előadták Kassán 1836. április 17-én. Ez azért érdekes adalék, mert a Tanárky család számos „jeles képviselője vált ismertté, s ki-ki a saját területén jelentékeny gazdasági, szellemi, tudományos és közéleti-politikai teljesítményével gazdagította a nemzetet”. A fentiek kapcsán fontos rögzíteni az alábbi adalékot is: Tanárky Gyula (1815–1880) gazdasági író, szabadságharcos édesapja, Tanárky Mihály (aki egyébként önmagát Tanárky Sándorként nevezte) az alábbi rögzítette *A Tanárky familia* című kéziratóban: a „család Görögországból származott be Somogyba”, ott „Osváth néven szerepelt”. E család „egyik tagja Szigetvárat építette”; és a „házát a falun kívül olyan »söreg«-védőösvénnyel vette körül, mit ott »tonorok«-nak hívtak”; és ebből „származott a Tonorki, majd Tanárky-név”. (7)

III. Görög eposz Hunyadi Jánosról és eredetkutatási szempontok 1851-ben

Mint már említettük, Paraszpondülosz Zótikosz 465 soros görög eposza a katonaszentek sorába emelte Hunyadi Jánost, a hős magyar hadvezért. Gróf Teleki József a Magyar Tudományos Akadémia elnökeként kiváló összegzést tett közzé a magyar Hunyadi János eredetkutatási kérdésköreinek tárgyában, és ebben elsőként ezt fogalmazta meg: „*Hunyadi János eredetét, nemzetségét, még mindig homály fedi, s ennek tökéletes elosztatásához oklevelek és hiteles adatok fogyatkozásában nem is igen lehet reményünk.*” (1) Megítélésem szerint e homály elosztatása céljából érdemes a korábbi évszázadok nemzeti viszonyaira, a Kárpátokon túli magyar határvédelemre, a magyar gyepűrendszerre és a XI–XII. századi magyar–görög határ térségeire vonatkozó adatokat összességükben megvizsgálni, ami során a görög szertartású magyarság történetét különösen nagy súllyal indokolt figyelembe venni. Több szerzőnél is felmerül Hunyadi János „nemzetségének római eredete”. (2) Fontos kitérni a „római” szó jelentéstartalmára: Attila hun király korától Konstantinápoly 1453. évi eleséig Konstantinápoly görög szertartású egyházvilágát is jelentette. Nagy Konsztantinosz római császár alapította meg Konstantinápoly városát 330-ban: a gyakorlatban Konsztantinoupolis, azaz a „Konsztantinosz városa” név terjedt el. A birodalom hivatalos neve egészen 1453-ig Baszileia, azaz a Rómaiak Birodalma, a köznyelvben pedig Rómania volt, melynek jelentése: „Rómaiország”. Konstantinápoly hivatalos neve 1453-ig „*Nea Rómé*”, azaz „Új Róma” volt. A birodalom lakói saját meghatározásuk szerint „*Rómaiói*”, azaz „*rómaiak*” voltak. A konstantinápolyi uralkodókat az „*Imperator Graecorum*” (a görögök császára) címen nevezték meg: területét pedig „*Imperium Graecorum*” (a görögök birodalma), „*Graecia*” (Görögország), „*Terra Graecorum*” (a görögök földje) és az „*Imperium Constantinopolitanus*” („*Konstantinápolyi birodalom*”) névvel illették. A fentiek okán fontos, görög irányba mutató adalék az, mely szerint „*Hunyadi anyja Paleologa Erzsébet lett volna, Bonfinin épül, ki őt görögnek és a császárok nemzetségéből valónak mondja.*” (3) A görög császári Palaiologosz családból való

Erzsébet személye egy, a Hunyadiakkal összefüggésbe hozott XVII. században összeállított családfán is feltüntetésre került. „*Butho Princeps Hunnorum et nobilis Walachicus Uxor Elisabetha Paleologa e uteri Graecorum Imperatorum sanguine oriunda.*” (4) Ez utóbbi mondat további két irányt is kijelöl a Hunyadi-kutatás szempontrendszerének meghatározásában. Az első irány a fentebb említett családfán a görög hölgy férjeként megjelölt „*Butho*” nevezetű személy kapcsán áll fenn, amit azért tartok különösen jelentősnek, mert Hunyadi János édesapja Buthi Vajk volt. Egy érdekes adalék e kérdéskör kapcsán: „*Buthinak, a kruppai várparancsnokának*” a neve is felmerül egy történeti emlékből, mely szerint a gyermek Hunyadi János az ő védelme alatt állt. (5) A XV. századi történetíró Antonio Bonfini Hunyadi János „*atyját Budnak nevezi*”: e név „*az írónknál Buth vagy Buthus, Butho, Buthoe, Voyk Butus, Voik Buthi vagy Vuk Buti, oklevelekben Woyk vagy Wayk nevezet alatt is fordul elő.*” „*Nagyobb kérdés támad ennek nemzetsége felett.*” (6) Megítélésem szerint Buthi Vajk nemzeti gyökerei vonatkozásában a Becse-Gergely nemzetség görög irányba mutató történeti adalékait is indokolt figyelembe venni. Béla herceg (a későbbi III. Béla magyar király) és a Becse-Gergely nemzetség ősei, Becse és Gergely kapcsán az a legfontosabb, hogy „*1164-ben ők kísérték a királyi ifjút*” Konstantinápolyba: „*a görög császári udvarban*” ők voltak Béla herceg „*udvarmesterei vagy nevelői*”. A „*Becse-Gergely nemzetség ágazatain... sűrűn jelennek meg a Becse, Both, Ant, Apa, Gecse, Dezső, Lél, Gegős ősmagyar nevek*”: magyar nemzetség voltak. A Becse-Gergely nemzetség birtokai közé tartoztak a Nagy-Szamos és a Nagy-Küküllő vidékén (többek között) Bód, Bodin, Szekirbatha nevezetű területek is. (7) A gróf Teleki József által fentebb említett névváltozatokban létező Buth nemzetség kapcsán különösen az alábbiakat tartom érdekesnek: „*Saroltának, Szent István hűgának, második férjétől... Bult vagy But nevű unokája volt*”. II. (Vak) Béla magyar király „*egyik hív tiszje Bud nevet viselt*”. A „*XIII. századi Pozsony vármegyei nemesség között előfordul a Buthe név*”. (8) Egy jelentős erdélyi kortárs neve is lényeges adalék a további nemzetségtörténeti kutatásokban. „*Iktári Bethlen Buthi Domokos*” erdélyi vajda volt a XV.

század közepén. (9) Lényeges ez a kérdéskör, mert gróf Teleki József ezt is rögzítette: „*hazánkban egy egész nemzetség létezett Buto vagy Butoe nevezet alatt*”. (10) Megítélésem szerint a magyar Bod/Both/Bud/But nemzetség központi területe lehetett a X. századtól Bodony (Vidin) városa és környéke: innen eredhetett e délvidéki település magyar neve. Bodony ezer évvel ezelőtti történelmi jelentősége, különösen a görög szertartású magyarokra vonatkozó adatok okán a X–XIV. századi Ungrovlachia magyar–görög kapcsolatrendszerével összefüggésben is vizsgálendő: ebben a Bod/Both/Bud/But nemzetséget érintő adalékok a legfontosabbak, hiszen Hunyadi János édesapja Buthi Vajk volt. Itt fontos megemlíteni, hogy a székely Örlőc nem egyike a Bod nevet viselte (és egészen a XIX. század közepéig Székely megye létezett Havasalföldön): a Kárpátokon túli magyar határvédelem kapcsán ez fontos adalék a székelyek e térségben megvalósuló katonai szerepe okán. Gróf Teleki József arról is említést tett Buthi Vajk nagybátyja, Magos neve kapcsán, hogy „*volt hajdan hazánkban egy Szente Magos nemzetség*”. (11) Aranka György „*Hunyadi erdélyi magyar nemes származásának legtüzesebb védője, bizonyosan állítja... azt is, hogy ezen Hunyadi Székely nemzetség azon székelyektől veszi eredetét, kiket István király Arad vezérlése alatt Hunyad vármegyébe szállíttatott a határok őrzése végett és akik, mint kenézek*” ezen határvédelem irányítói voltak. (12) Fontos rögzítenem (a római eredetre vonatkozó szerzői véleményekkel összefüggésben is), hogy a középkori magyar–görög kapcsolatrendszer legizgalmasabb vidékét jelentette a „*pascua Romanorum*” területe (jelentése a „*rómaiak legelője*”), amit a „*pastores Romanorum*” (ami „*rómaiak pásztorai*”) fogalommal együtt indokolt értelmezni: megítélésem szerint mind a két görög fogalom a X–XII. századi nagyállattartó és lovasíjász magyar pásztorvilágot jelentette; és a „*pascua Romanorum*” területe azonos a középkori görög krónikákban Ungrovlachia néven nevezett havasalföldi térséggel (a görög vlahosz szó pásztor jelentésű, így a terület magyar neve Magyarpásztorföld). Megítélésem szerint ez kimagaslóan fontos adalék a kérdéskör valódi megközelítése tekintetében. Hunyadi János hadvezéri minősége kulcskérdés a XV.

századi magyar–görög kapcsolatrendszer valódi értelmezésében. Konstantinápoly 1453. évi török ostroma előtt „*magyar–bizánci tárgyalások folytak – ...Hunyadi János részvételével – Bizánc megmentése ügyében*”. (13) A török táborban „*elterjedt a hír, hogy nagy magyar sereg jön az ostromlott Bizánc megsegítésére*”. Hunyadi Jánosban (görögül: „*langos*”) „*testesül meg a birodalmat önként, mindent latba vetve védő eszménye, akinek az utolsó császár még despotési rangot is felajánl a Konstantinápolynak nyújtandó katonai segítségért*”. A görög „*krónikákban szigetként felbukkanó magyar vonatkozású események: Nikápoly, Várna, Nándorfehérvár, Mohács, Buda és Szigetvár azt jelzik, hogy a hellén nemzetudat számára a magyarsággal továbbra is közös kapocs marad a törökök elleni harc*”. (14) Paraszpondülosz Zótikosz görög eposza Hunyadi Jánosról örök értéket képvisel a magyar–görög nemzetbarátsági kapcsolatokban.

Források. I. A „Peloponnészosz félsziget védelmére” épített „görögországi fal” (1418):

(1) Mályusz Elemér – Borsa Iván: *Zsigmondkori oklevéltár VI. (1417–1418)*. Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 32. Budapest, 1999. 654. o.; Engel Pál közlése; (2) Mályusz Elemér: *Zsigmondkori oklevéltár II. (1400–1410)*. Első rész (1400–1406). Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 3. Budapest, 1956. 448. o.; (3) *Korai magyar történeti lexikon*. (9–14. század). Főszerkesztő Kristó Gyula. Bp., 1994. 84. o.; (4) Bánlaky József: *A magyar nemzet hadtörténelme*. Bp., 1929.; (5) *Magyarország történeti kronológiája I. A kezdetektől 1526-ig*. Főszerkesztő Benda Kálmán. Bp., 1981. 230., 233., 234. o.; (6) Mályusz Elemér – Borsa Iván: *Zsigmondkori oklevéltár VII. (1419–1420)*. Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 37. Budapest, 2001. 301. o.; (7) Mályusz Elemér – Borsa Iván: *Zsigmondkori oklevéltár VII. (1419–1420)*. Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 37. Budapest, 2001. 301. o.; (8) Balanyi György: *Papok és hívek*. In: Domanovszky Sándor: *Magyar művelődéstörténet*.; (9) Ágoston Gábor: *A kezdetektől a török uralom végéig*. Budapest-történet. In.: *Budapesti Negyed. 20–21*. 1998. nyár–ősz. 19. o.; (10) Váralljai

Csocsány Jenő: *A magyar monarchia és az európai reneszánsz*. Pomáz, 2005. 54. o. ;

II. Hunyadi János értékelése a görög történetírás világában: Hunyadi János értékelése Dimitriosz Hadzisz, Zótikosz Paraszpondülosz, Nikolaosz/Laonikosz Khalkokondülész, Muráti Frigyes és Tanárky János írásaiban: (1) *Az újjörög irodalom kistükre*. Válogatta, a bevezetőt és az ismertető szöveget írta, valamint a képanyagot összeállította Dimitriosz Hadzisz. Bp., 1971. 122. o.; (2) Purosz Alexandrosz fordítása, 2015. június 19.; (3) Palaeologus, Emperor of the East Constantinus XIII – WorldCat www.worldcat.org/.../np-constantinus%20xiii,%20palaeo.. letöltve 2015. március 14-én; (4) Dr. Mező Ferenc: *Olympiai kalauz*. Bp., 1936. 43. o.; (5) *Vasárnap Ujság*. 1897. 84. 9. szám. 136. o.; (6) Füves Ödön: Az 1821. évi görög szabadságharc és Magyarország. In: *Századok*. 1973. 107., 109. o.; (7) Losonczy Tóth Árpád: „Egy boldog mennyaszszony levelei.” Győri Tanulmányok Füzetek. Tudományos Közlemények. 2008/13. Győr Megyei Jogú Város Levéltára. Győr, 2008. 24., 25.o.; *A Kossuth-emigráció szolgálatában. Tanárky Gyula naplója (1849–1866)*. Timár Lajosné közreműködésével válogatta, sajtó alá rendezte,

előszóval és jegyzetekkel ellátta Koltay-Kastner Jenő. Bp., 1961. 5. o.;

III. Görög eposz Hunyadi Jánosról és eredetkutatási szempontok 1851-ben: (1) Hunyadi János eredete. Olvasta az Académiában, május 24. 1851. G. Teleki József m. acad. elnök. Töredék a szerzőnek „*Hunyadiak Magyarországon*” című nagyobb munkájából. Pest, 1851. 1. o.; (2) 15. o.; (3) 19. o.; (4) 11. o.; (5) 10. o.; (6) 12. o.; (7) Dr. Karácsonyi János: *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*. Bp., 1900. 235., 238., 246. o.; (8) Hunyadi János eredete. Olvasta az Académiában, május 24. 1851. G. teleki József m. acad. elnök. Töredék a szerzőnek „*Hunyadiak Magyarországon*” című nagyobb munkájából. Pest, 1851. 28. o.; (9) 3. o.; (10) 28. o.; (11) 29. o.; (12) 30. o.; (13) Ritoók Zsigmond: Előszó. In: Baán István: *A XIV–XVI. századi magyar történelem bizánci és kora újkori görög nyelvű forrásai*. Összegyűjtötte, fordította és bevezetéssel ellátta Baán István. Bp., 2013. 7. o.; (14) Baán István: *A XIV–XVI. századi magyar történelem bizánci és kora újkori görög nyelvű forrásai*. Összegyűjtötte, fordította és bevezetéssel ellátta Baán István. Bp., 2013. 19., 24., 24–25. o.

Forrás: Wikipedia

A nándorfehérvári diadal emlékköve.

Ide tervezik Hunyadi János szobrának felállítását is. (A szerk. megj.)